

СЕКЦІЯ 4

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЯК ВАЖЛИВА УМОВА СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННІ ЧАСИ

Амелічева Л. П.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: amelicheva@donnu.edu.ua

Відновлення життєздатності України у повоєнні часи – вкрай важливий період державотворення та оновлення вітчизняного законодавства (і трудового також), під час якого посилюється відповідальна місія законотворця, науковців-правознавців, публічних службовців, юристів-практиків та ін.

На думку науковця-правознавця Б. Страшинського, з якою погоджується і автор, «укладаючи суспільний договір, ми встановлюємо відповідні правила функціонування суспільно-державного життя на засадах компромісу і загального розуму, тим самим формуючи підвалини усієї системи права» [1, с. 49–51].

У продовження цієї думки, вчені-правники В. Костицький та І. Костицька слушно зауважують, що «право є легітимізованим інтересом, результатом компромісу суспільних еліт, вираженого у партійних та корпоративних позиціях, концентрованого у правовій нормі, часто ухваленій законодавчим органом. Саме тут закладений договірний зміст права сучасного суспільства, що не відкидає можливості розгляду права як результату договору народу та держави (Суспільного Договору), матеріалізованого насамперед у конституції країни. Таким чином, право є Суспільним договором» [2, с. 45]. Право має на меті сприяти розв'язанню конфліктів, що виникають у процесі функціонування держави та взаємодії людей [3, с. 162]. Зокрема, ці конфлікти торкаються і трудової сфери, де знаходиться перетин інтересів держави, роботодавців і працівників. Під час воєнного стану відбувається суттєве обмеження трудових прав відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX, яке навіть після скасування цього стану буде ще «по інерції» впливати як на економіку й ринок праці України, так і на національне правове регулювання суспільно-трудова відносин.

Важливо вже зараз прогнозувати правове регулювання суспільно-трудова відносин як одну з основних умов суспільного договору в Україні у повоєнні часи. Сучасними вченими-філософами С. Пролєєвим та В. Шамрай від Aspen Institute Kyiv (української позапартійної громадської спілки, що підтримує становлення ціннісно-орієнтованого лідерства, сприяє розвитку культури діалогу та створює можливості для обміну ідеями) окреслені «червоні лінії» для українського суспіль-

ства після перемоги, які не можна перетинати під час оновлення суспільного договору у повоєнні роки, як-от корупція, централізація влади однією політичною силою або посадовою особою, домінування у суспільстві роз'єднуючих дискурсів, дискримінація (різні форми неприйняття інших громадян), обмеження свобод (зокрема права власності, свободи слова, права на працю).

Вказані вчені запропонували низку основних принципів, за якими треба оновлювати суспільний договір в Україні у повоєнні роки. Це такі принципи: 1) забезпечення максимальної свободи для розвитку особистості; забезпечення безпеки як пріоритету; забезпечення пріоритету спільного блага (розвиток державності, розвиток громади (населеного пункту), розвиток спільнот тощо); максимальне включення всіх груп населення до суспільного договору; вибіркове включення до суспільного договору на особливих умовах пріоритетних груп, які створюють додану вартість для розвитку суспільства; викорінення бідності із забезпеченням максимального добробуту для максимальної кількості громадян; забезпечення справедливості (в юридичному та економічному сенсах) [4].

Спробуємо змодельювати, як буде вдосконалюватися правове регулювання суспільно-трудових відносин під час оновлення суспільного договору в Україні у повоєнні роки, базуючись на вказаних вище принципах.

Принцип забезпечення максимальної свободи для розвитку особистості у сфері праці буде проявлятися через забезпечення професійного навчання протягом життя як основи індивідуальної траєкторії розвитку працівника. Вже зараз робоча експертна група при Міністерстві економіки України розробляє проєкт нового Трудового кодексу та враховує цей принцип, який також відповідає сучасній концепції гідної праці [5].

Наступний принцип пріоритету забезпечення безпеки необхідно, щоб був закладений у проєкті Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі», який наразі оприлюднений на сайті Міністерства економіки України й проходить етап громадського обговорення [6]. У цьому документі обов'язково треба передбачити безпекові заходи для працівників, які будуть працювати у післявоєнний період на звільнених від окупанта територіях і там, де проводилися активні бойові дії та відбулося накопичення великої кількості мінно-вибухових пристроїв. На жаль, це питання ніяк не вирішується у цьому проєкті сьогодні, необхідно це врахувати під час подальшого його опрацювання і реєстрації у Верховній Раді України.

Ще один важливий принцип забезпечення пріоритету спільного блага (розвиток державності, розвиток громади (населеного пункту), розвиток спільнот тощо) необхідно, щоб впроваджувався в життя на засадах різних видів діалогу (громадського, і, що важливо, у сфері праці – соціального діалогу). Варто зауважити, що вже зараз проводиться робота спеціально сформованою робочою групою під

егідою Національної служби посередництва і примирення з докорінного оновлення редакції Закону України «Про соціальний діалог в Україні», враховуючи найкращі трудові практики країн-членів ЄС [7].

Принцип максимального включення всіх груп населення до суспільного договору потребує особливої уваги під час удосконалення трудового законодавства у повоєнні роки, адже особливо важливим є встановлення соціально-трудогих гарантій для нового класу працюючих – прекаріату, зокрема платформних працівників. Для цього в стінах Верховної Ради України на експертному рівні відбувається вже суспільне обговорення ідеї прийняття нового закону про платформну зайнятість, адже робочі місця з цифровою підтримкою – це мейнстрім у трансформації зайнятості, що формує новий світ праці [8], особливо в повоєнні роки.

Вибіркове включення до суспільного договору на особливих умовах пріоритетних груп, які створюють додану вартість для розвитку суспільства, як ще один важливий принцип оновлення суспільного договору у повоєнні роки, на наш погляд, повинен впливати на удосконалення правового регулювання суспільно-трудогих відносин з працівниками у військово-промисловому комплексі, в аграрній та інформаційно-телекомунікаційній сферах. Праця саме в цих галузях економіки дає найбільшу додану вартість і може позитивно вплинути на зростання економіки та насиченість працівниками ринку праці, якщо значно зменшити податковий тиск і підвищити рівень оплати праці.

Принцип викорінення бідності із забезпеченням максимального добробуту для максимальної кількості громадян, на нашу думку, буде впливати на удосконалення соціально-захисного законодавства поступово. Адже підвищення рівня соціального захисту як працюючого, так і непрацюючого населення можливо проводити лише за умови зростання економіки у повоєнні роки. Цей принцип пов'язаний із держбюджетними витратами та впливає з концепції гідної праці, впровадження якої активно підтримується нашою державою.

Останній принцип забезпечення справедливості (в юридичному та економічному сенсах), що базується на боротьбі із корупцією, олігархією та централізацією влади, є наріжним для нового суспільного договору в Україні у повоєнні роки. Цей принцип пов'язаний із необхідністю запровадження нової формули розподілення ВВП нашої країни. За цією формулою левова частка доходу повинна розподілятися працівникам у вигляді оплати праці, формуючи заможний середній клас суспільства як запоруку благополуччя країни. На нашу думку, обговорення цієї формули можна здійснювати цивілізовано, шляхом проведення соціального і громадського діалогу, за умови, що відбудеться реальна інституалізація цих інститутів у нашій країні в повоєнні роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Страшинський Б. Р. Принцип розумності в праві: теоретико-правові аспекти: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2022. 252 с.
2. Костицький В. В., Костицька І. О. Громадянське суспільство та правова держава як суб'єкти правотворення. *Соціологія права*. 2019. № 1–2. С. 42–48.
3. Чижов Д. А. Державний механізм забезпечення правового статусу особи як складової національної безпеки України (загальнотеоретична парадигма): дис. ... д-ра юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2024. 345 с.
4. Пролесєв С., Шамрай В. Ідея суспільного договору: джерела й призначення. *Суспільне мовлення*. 30.03.2023. URL: <http://surl.li/ckngsc>
5. Робоча група при Мінекономіки продовжує роботу над проектом нового Трудового кодексу. *Сайт Міністерства економіки України*. 23.08.2024. URL: <http://surl.li/envnup>
6. Про безпеку та здоров'я працівників на роботі: проект Закону України. *Сайт Міністерства економіки України*. 22.05.2023. URL: <http://surl.li/btsgao>
7. Про затвердження робочої групи з розробки нової редакції Закону України «Про соціальний діалог в Україні»: розпорядження Національної служби посередництва і примирення № 147-р від 25.08.2022. *Архів Національної служби посередництва і примирення за 2022 рік*.
8. Зміни у соціально-трудовах відносинах і нагальні проблеми соціальної політики: що можуть зробити науковці. *Прес-служба Апарату Верховної Ради України*. 23.10.2023. URL: <http://surl.li/lkakmh>

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СПІЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ БЕЗ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ

Атаманчук І. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: i.atamanchuk@donnu.edu.ua

Судова практика попередніх років свідчить про неухильне зростання кількості звернень до судів у справах про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Кінцевою метою таких звернень зазвичай є отримання певних матеріальних благ: поділ майна, придбаного за час спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу як спільного сумісного; спадкування майна; призначення й отримання одноразової грошової допомоги за загиблого (померлого) військовослужбовця та інших виплат, зокрема страхових.

Згідно зі ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються письмовими, речовими і електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків. За змістом ст. 77–79 ЦПК України, належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Предметом доказування, за змістом ч. 2 ст. 77 ЦПК України, є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для роз-